

Aspectos sociais, económicos e políticos – Os debates no CCG

DOCUMENTOS

CONSELLO DA
CULTURA GALEGA

OS DEBATES NO CCG

*Por unha nova cultura forestal fronte
aos incendios*

Aspectos sociais, económicos e políticos

Conclusións

23 de marzo de 2007

CONSELLO DA
CULTURA GALEGA

 FUNDACION CAIXA GALICIA

ÍNDICE

Comité de expertos p. 3

Resumo das conclusións p. 5

Conclusións p. 8

Anexos p. 27

- Medidas estratéxicas contra os lumes en Galicia. Francisco Dans del Valle

OS DEBATES NO CCG

Por unha nova cultura forestal frente aos incendios

Debate 2 de 3

Aspectos sociais, económicos e políticos

23 de marzo de 2007

COORDINACIÓN:

Jesús Balboa López. Departamento de Historia Contemporánea. USC

COMISIÓN DE EXPERTOS:

Francisco Díaz-Fierros. Coordinador da Sección de Ciencia, Técnica e Sociedade. Consello da Cultura Galega. USC

Eduardo Rico Boquete. Departamento de Historia Contemporánea. USC

Manuel Jordán Rodríguez. Departamento de Economía Aplicada. USC

Xosé Luís Barreiro Rivas. Departamento de Socioloxía. USC

Antonio Álvarez Sousa. UDC

Augusto Pérez Alberti. Departamento de Xeografía. USC

Luis Guitián Rivera. Departamento de Xeografía. USC

José Manuel López Andión. Departamento de Xeografía. USC

Xosé Carlos Morgade Martínez. Representante das comunidades de montes

Francisco Javier Fernández de Ana Magán. Centro de Formación e Experimentación Agraria de Lourizán

Francisco Dans del Valle. Director da Asociación Forestal de Galicia

María García Gómez. ADEGA

José Antonio Portos. Subdirector xeral de Defensa contra os Incendios Forestais

Plácido Baamonde López. Ex–Subdirector xeral de Defensa contra os Incendios Forestais

M.ª Mercedes Casal Jiménez. Departamento de Bioloxía Celular e Ecoloxía. USC

REDACTORES CONCLUSIÓN:

Marcos S. Pérez Pena. Xornalista

María Dolores Calvo Ferreiro. Xornalista

ASPECTOS SOCIAIS, ECONÓMICOS E POLÍTICOS **RESUMO DAS CONCLUSIÓN**

1. A **infrautilización** do mundo agrario erixiuse na primeira causa estrutural dos incendios. Os usos tradicionais do monte, como fornecedor de alimento para o gando, de combustible para as casas e de fertilizante para as leiras, non foron substituídos por ningún outro en moitos lugares e noutros derivou nun **monocultivo económico** e nun uso reducido á produción de madeira.
2. A segunda gran causa da propagación do lume é a urbanización difusa. As zonas rurais tamén están a sufrir a **presión urbanística** e mesmo a **presión da produción enerxética**. Moitos montes veciñais foron vendidos a empresas para a instalación de parques eólicos.
3. É necesario incrementar o **investimento na prevención, no fomento do emprego local na zona rural**. A primeira vista pode semellar caro, pero non o é desde o momento en que se formula a seguinte cuestión: pode permitir Galicia sufrir e pagar economicamente unha catástrofe natural cada tres anos?
4. Os **recursos** cos que se conta para xestionar os montes son escasos. As iniciativas que se emprendan non deberían depender por enteiro dos fondos públicos e da Administración; débense promover iniciativas **encamiñadas a mobilizar o capital privado**. Se se **liberasen estes recursos**, a Administración podería centrarse en comunidades e espazos máis abandonados ou con menos capital, o que repercutiría nunha **meirande eficacia a curto prazo no campo da prevención contra incendios** e unha maior eficiencia.
5. Sempre se lles puxeron trabas aos **labregos** para **converterse en silvicultores**. A alternativa produtiva dos montes ten que fomentarse

- dentro da propia sociedade rural, nos propios labregos, que están capacitados para xestionar un monte diferente, un monte forestal.
6. A percepción social do monte está en función do beneficio que se obteña del. Por iso é necesario potenciar o monte, procurarlle unha serie de usos cunha certa vertente de **ocio e ecoloxía**. Cómpre **fixar poboación na Galicia interior** e poñer en práctica unha política de **reconversión dos espazos de cultivo** en superficies capaces de mover cartos, que estean reguladas por unha serie de políticas de desenvolvemento local e rural nas que quede clara a implicación directa de cada un dos seus protagonistas.
 7. É necesario para Galicia contar cun verdadeiro plan forestal, un proxecto de país, **unha planificación global e integral** do monte galego como non houbo nin hai ata agora.
 8. Un dos maiores erros da política levada a cabo durante o franquismo estivo no feito de instalar grandes áreas forestais sen deixar **un mínimo de reserva económica** para facer os traballos pertinentes. Se daquela se fixesen os necesarios traballos silvícolas habería agora outros resultados, sobre todo percibiríamos o gran resultado social que sería **manter o traballo no monte** e xurdiría unha masa social que apoiase esa fonte de riqueza. Ao non facelo, o monte quedou abandonado e **pasou de ser unha fonte de traballo a ser un estorbo**.
 9. É **necesario diversificar** o monte creando un tipo de masa multifuncional. Ten que haber monte con vocación de conservación, con función ecolóxica e masas produtivas, contemplando esta multifuncionalidade a **integración de varias especies, producións e vocacións**.
 10. A **loita contra os incendios** debe ser un **valor transversal** que ten que estar presente en toda a política forestal. Non é desexable que o problema dos incendios presida e **determine calquera tipo de planificación** que se queira poñer en marcha, pero debe terse en conta, e hoxe por hoxe é **inevitable** que sexa así.

CONCLUSIÓNS

Esta segunda mesa redonda tiña como obxectivo ir **máis aló da análise das consecuencias directas** dos lumes, **afondar** no problema e comezar a analizar **aspectos económicos, sociais e políticos**, tentando examinar as **causas estruturais** dos incendios en Galicia. Economía, sociedade e política están lxicamente **interconectadas** e, en moitas ocasións, é moi difícil separalas. É por iso que o debate foi saltando de xeito natural dun asunto a outro.

Ao pé de cada apartado sitúanse as preguntas que serviron de guión para o desenvolvemento do debate.

ASPECTOS ECONÓMICOS

-A infrautilización e a utilización inadecuada dos montes. Cal é a súa relación cos incendios? Que responsabilidades poden ser cargadas na conta da Administración, da estrutura mercantil e dos propietarios? Que atrancos se opoñen a unha xestión máis eficiente?

-A orientación produtiva actual, presenta un hiperprotagonismo da madeira? Está excesivamente condicionada por intereses mercantís consolidados en Galicia desde hai varias décadas? Apóiase na extraordinaria facilidade do proceso produtivo, tanto desde o punto de vista financeiro como técnico? Acentuouse coa aplicación da PAC e a forestación de terras agrarias?

-Para ese tipo de produción e de mercado, son os incendios un problema grave?, en que pode afectar a globalización e/ou a deslocalización empresarial?

-A multifuncionalidade produtiva, é desexable en termos xerais? Que dificultades presenta? Que criterios deberían rexer a implantación sobre o terreo das diversas

posibilidades? Que vantaxes e inconvenientes presentan alternativas como a produción de biomasa para xeración de enerxía, a plantación de especies madeirables de boa calidade, o aproveitamento gandeiro...?

-A racionalización económica do uso do monte, non debería ser precedida da xeneralización das ordenacións? Por que non avanza en Galicia?

-Economía e medio natural, é posible o respecto mutuo?

Xosé Carlos Morgade, representante das comunidades de montes, salientou a **infrautilización** do mundo agrario como a primeira causa estrutural dos lumes. Na súa opinión, os usos tradicionais do monte, como fornecedor de alimento para o gando, de combustible para as casas e de fertilizante para as leiras, non foron substituídos por nada, o que derivou nun **monocultivo económico** e nun uso reducido á produción de madeira. De igual xeito, criticou que, debido á perda de usos, “o monte non está como hai 50 anos” e que non se limpa: “só limpan algunhas comunidades e despois milleiros de veciños a nivel individual”.

María García, de Adegas, coincidiu no diagnóstico da infrautilización dos espazos forestais e chamou a atención sobre a **responsabilidade indirecta das administracións**, que nas últimas décadas non souberon frear o éxodo do rural, ao mesmo tempo que aumentaba a combustibilidade do monte. A este respecto, María García considera que a compostaxe e a utilización da biomasa son os métodos máis seguros para evitar a presenza excesiva e incontrolada de especies de mato. É a Administración o único responsable capaz de asumir este labor, sempre contando coa poboación rural. Seguindo esta argumentación, José Manuel López Andión, do Departamento de Xeografía da USC, afirmou que é precisamente nas zonas do monte máis explotadas economicamente onde hai menos espazo para que se propague o lume e a superficie está máis controlada. En cambio, no que se coñece como “zonas residuais”, pequenas parcelas propiedade habitualmente de poboación envellecida, leiras improdutivas e descoidadas, é onde se propaga o lume con máis facilidade. De

igual xeito, Mercedes Casal, do Departamento de Bioloxía Celular e Ecoloxía da USC, reclama unha **maior presión produtiva** sobre o monte (por exemplo a través dun aumento da poboación nas zonas rurais) e conclúe que non hai por que regresar aos antigos usos, senón que se poden propoñer usos novos, distintos e complementarios. Jesús Balboa, do Departamento de Historia Contemporánea da USC, concluíu a este respecto que “os montes que se coidan e producen non arden”. Con todo, a opinión dos expertos non é unánime a este respecto, ou cando menos algúns expertos resístense a chegar a unha conclusión tan definitiva; por exemplo, Fernández de Ana Magán –Centro de Formación e Experimentación Agraria de Lourizán– apunta que este verán arderon montes perfectamente coidados.

Así mesmo, López Andión colocou a “urbanización difusa” como a segunda gran causa da propagación do lume. De igual xeito, Morgade denunciou que tamén a zona rural sofre a **presión urbanística** e mesmo a **presión da produción enerxética**, e denuncia que moitos montes veciñais foron vendidos a empresas para a instalación de parques eólicos.

Pola contra, o profesor Manuel Jordán, do Departamento de Economía Aplicada da USC, expresou as súas dúbidas sobre o feito de que a causalidade máis inmediata ten que ver coa infrautilización. Da mesma maneira, chamou a atención sobre o feito de que a produción de madeira non sempre é xestionada por xente vinculada á actividade agraria. Este concepto da *infrautilización* do monte, presente no cuestionario inicial, foi contestado igualmente por Fernández de Ana Magán, que quixo matizalo e puntualizar que o monte “ten usos moi distintos” e que a “adecuada” utilización depende das demandas da sociedade. Do mesmo xeito, discutiu o concepto referido á “responsabilidade” dos lumes; para el é importante que se teña claro que a culpabilidade primeira corresponde aos “incendiarios” e en último caso a **“toda a sociedade”, non só á Administración**; entre outras razóns, porque “o goberno elíxeo a sociedade”. En cambio, Luis Guitián Rivera, do Departamento de Xeografía da USC, insistiu en que a Administración ten as meirandes responsabilidades,

porque é o único responsable con capacidade suficiente para afrontar o problema. En relación con isto, o tamén membro do Departamento de Xeografía da USC, Augusto Pérez Alberti, denuncia que despois de tanto tempo e de tantos cartos gastados aínda non está dispoñible unha información detallada sobre as características do monte galego.

En conexión con este debate sobre políticas públicas, Xosé Carlos Morgade láia-se da ausencia desde sempre dunha verdadeira política de ordenación do territorio e reclama polo tanto unha **política global para o monte**, que non só se ocupe de aspectos forestais senón de todas as actividades que nel se realizan, desde o **despoboamento** destas zonas ata o turismo rural. Morgade comenta que na zona rural a **poboación debe ser a protagonista** e que esta “política do monte” debe estar **política e socialmente consensuada**, pois afecta a dous terzos da superficie total do país. Nestas “políticas integradas” os primeiros beneficiados deben ser os veciños “porque son aos que se lles explotan os recursos”, di Morgade. Así mesmo, Xosé Carlos Morgade reivindica que “a política de montes debe pivotar sobre o monte veciñal”, pola súa dimensión (económica e en canto á superficie que representan), porque ten menos pretensións de beneficio económico individual e inmediato, o que facilita o establecemento de medidas a medio e longo prazo, baseadas no desenvolvemento sostible, e ademais porque contribúe á cohesión social e a modelos integrados de xestión, que supoñen polos de atracción para iniciativas privadas. A este respecto denuncia que a metade dos montes veciñais están xestionados pola Administración e moitos deles están moi descoidados.

Con todo, Plácido Baamonde lembra que en Galicia **tan só o 2% do monte é público**, mentres que en Centroeuropa esta proporción rolda o corenta ou o cincuenta por cento, polo que resulta moitísimo máis doado realizar unha política forestal global. Para Baamonde, ademais, Galicia é un país moi individualista, polo que se fai moi difícil planificar ou aplicar normas. Polo tanto, Plácido Baamonde cre que toda política pública debe ter moi en conta a complexidade das características da sociedade propietaria. Pola súa banda,

María García propón a creación de Consellos Forestais Comarcais, nos que se senten e debatan todos os responsables implicados no monte, algo que ata agora a Administración non promoveu.

María García propón **investir máis en prevención e en fomento do emprego local na zona rural**. Di que pode semellar caro e que Galicia non se poida permitir economicamente iso. Pero partindo da mesma argumentación, a representante de Adegas pregunta se como país Galicia pode *permitir* sufrir e pagar economicamente unha catástrofe natural cada tres anos. Fernández de Ana Magán concorda con María e denuncia que os poderes públicos gastan máis cartos en extinción e en indemnizacións ca en prevención. De igual xeito, reclama que a Administración favoreza o **desenvolvemento da industria forestal**, que –di– dá traballo a unhas cincuenta mil persoas (sen contar coa silvicultura) e podería dar aínda moito máis de si. Fernández de Ana Magán conclúe que “non hai ecoloxía sen economía”. Finalmente, Xosé Carlos Morgade chama a atención sobre o feito de que son as comunidades de montes as que están investindo máis cartos no coidado do monte.

Jesús Balboa lembrou que a orixe de moitos dos problemas actuais está na **modificación da estrutura tradicional do monte**, iniciada a finais do século XIX en función das necesidades dun determinado sistema agrario; neste contexto, para favorecer a produción agrícola, as comunidades de montes tiveron que repartir o terreo, o que deu como resultado un monte enormemente parcelado e **minifundizado**. A este respecto, Díaz-Fierros apuntou que no monte galego coexisten dous tipos de propiedades: as explotacións pequenas e escasamente utilizadas e produtivas e outras explotacións máis modernizadas e especializadas (con usos gandeiros, forestais e outros cultivos). Díaz-Fierros pregúntase ata que punto é aínda válido este esquema.

Fernández de Ana Magán considera que, dada a enorme diversidade do territorio galego, faise moi **difícil presentar un modelo común para todo o país**. Contrapón, por exemplo, por unha banda a comarca da Barcala, cunha

estrutura de propiedade dominada por gandeiros que son ao tempo propietarios de grandes parcelas de monte. E por outra banda a estrutura característica das Rías Baixas, de minifundio, con monte non atendido pero si moi explotado (para madeira). A este respecto Manuel Jordán apunta que “hai que buscar solucións diversas para problemas diversos”. No mesmo senso, Luis Guitián Rivera cre que as medidas xeneralizadas son erradas moitas veces, pois aplicadas sobre realidades moi distintas resultan ineficaces e provocan malestar.

Mercedes Casal concorda en que o monte galego ten moitos modelos de uso do territorio, pero nos últimos 20 anos foron enormemente simplificados, por exemplo na provincia da Coruña reducíronse practicamente a dúas estruturas: eucalipto e pasto, e desapareceron os piñeirais e toda a súa economía vinculada. Casal apunta, polo tanto, que o desexable sería unha **meirande diversidade de especies**. Do mesmo xeito, María García defende a diversidade de usos e especies, mais sempre partindo dunha ordenación do monte, pois non todo vale. A representante de Adegas cre que a Administración debe **intervir decididamente**, pois non é realista esixirlle á xente que pense por si soa un proxecto global para un monte que pode tardar corenta ou cincuenta anos en ser produtivo.

Pola súa banda, Fernández de Ana Magán reclama o valor das “**especies pioneiras**”, como as coníferas, para recuperar terreos, pois prenden con moita facilidade. Defende a idoneidade do piñeiro para os repoboamentos, pero sempre que se escollan especies de calidade, como o “piñeiro femia”. Defende igualmente o **eucalipto**, con grandes virtudes, como a facilidade que ten de “converter o sol en madeira”. Afirmar que a facilidade con que crece en Galicia e no norte de Portugal é un recurso único en Europa. Di que o fallo é non saber utilizalo: hai que saber onde plantalo (non facelo nas zonas altas) e que a Administración controle a súa correcta utilización.

Plácido Baamonde alerta de que na sociedade existe unha “despreocupación, unha inconsciencia e unha irresponsabilidade xerais” cara ao

problema do lume. E que a **inconsciencia** chega ata as autoridades políticas, o que para Baamonde é “moi preocupante”. Ademais, Plácido Baamonde denuncia que o monte galego está controlado por unhas poucas persoas, nos máis de 200 ou 300, pastores na súa meirande parte, que conforman un sólido grupo de presión e manexan o monte e a paisaxe e plántanlle lume cando unha decisión política non lles gusta.

A este respecto, Morgade apunta que a razón de que non exista a sensibilidade social cara aos lumes que debería haber radica en que en realidade os lumes non lles xeran grandes problemas económicos nin ás empresas nin aos veciños. Cre que o lume non é un problema grave para os veciños ata que chega ás casas e que polo tanto non crea un “estado de opinión” na parroquia. Neste senso, Morgade denuncia así mesmo que “os incendios, como problema de país, son un fenómeno mediático” e que se o pasado ano ardesen as mesmas hectáreas nas comarcas do interior os medios de comunicación non falarían tanto. Con todo, Morgade tamén advirte unha cada vez **meirande concienciación no mundo rural** sobre o problema do lume, o que derivou no último ano nunha maior persecución social contra os incendiarios.

En relación con isto, Pérez Alberti denuncia que os habitantes da zona rural non valoran o monte (lembra a este respecto a expresión “terras a monte”, sinónimo dun terreo descoidado). Reclama, polo tanto, unha **política de educación ambiental**, para que se comece a valorar o monte, non só polo seu valor económico, senón simplemente porque é unha realidade, algo que está aí e debe ser coidado. De igual xeito, Pérez Alberti afirma que hai que desbotar a idea de que o monte que non se usa non vale para nada. Tamén Morgade reclama que esta conciencia da importancia do monte debería ser difundida desde a educación, integrada nos plans de estudo. O problema, para el, parte de que o monte tornou algo pexorativo, pois na conciencia da xente o feito de non depender necesariamente del para subsistir é percibido como unha conquista social. Do mesmo xeito, Morgade ataca certos discursos lanzados desde o mundo urbano e dirixidos ao mundo rural, ao que exhortan a ter un

“desenvolvemento sostible”. A partir dese concepto, o representante das comunidades de monte pregúntase: **“que é o que non é sostible, o mundo rural ou o urbano?”**. Critica especialmente que agora se lle reclamen cousas ao rural, despois de acabar coa súa economía tradicional.

ASPECTOS SOCIAIS

-A percepción social do monte, que estímulos poden xerar un maior compromiso coa conservación, pero tamén coa dinamización produtiva? É posible pensar nun compromiso neses termos?

-A sociedade rural e a xestión dos montes, é posible pensar nunha “reconexión” entre poboación rural e utilización do monte? Con que incentivos ou expectativas, tendo en conta as experiencias pasadas?

-Os montes veciñais comunais, poden ser motores ou exemplos dunha transformación positiva na xestión colectiva dos recursos? Como evitar a parálise ou desidia que parece afectar á maioría das comunidades? Resulta axeitado o marco legal da propiedade veciñal? En que medida atrancan a mobilización produtiva dos MVMC o avellentamento demográfico, o despoboamento rural e o abandono da actividade agraria?

-Os montes de particulares, están sendo adecuadamente xestionados polos seus propietarios? Son a minifundización e o absentismo problemas graves? E a capacitación técnica? Hai moitos montes “manifestamente mejorables”?

Manuel Jordán comeza a sesión falando dos **montes de man común** e afirma que hai moitos tipos de xestión e de administración e, tamén, existen diferentes tipos de explotación (rendeiros, de recolección, silvicultura, en situación de abandono...), polo que, en igual medida, as alternativas para solucionar os seus problemas teñen que ser variadas. Os **recursos** cos que se conta para xestionar os montes son escasos. As iniciativas que se emprendan non poden depender por enteiro dos fondos públicos; é conveniente promover

iniciativas **encamiñadas a mobilizar o capital privado**. Unha mobilización de enerxías que, pola súa vez, leva a reflexionar sobre o **marco legal vixente**.

Manuel Jordán tamén apunta cara á necesidade de modificar a fiscalidade e reflexionar sobre o sentido da **intervención da Administración** nos montes de veciños: a iniciativa privada pode entrar sen problemas alí, onde hai capital e rendementos a curto prazo. O profesor da USC pregúntase se non tería sentido “repensar” esas intervencións en forma de convenios entre a Administración e as comunidades de veciños, que poderían estar perfectamente xestionadas sen a necesidade de que interviñese a Administración. Ademais, afirma que se se **liberasen recursos**, a Administración podería centrarse en comunidades máis abandonadas ou con menos capital, o que repercutiría nunha **meirande eficacia a curto prazo no campo da prevención contra incendios** e unha maior eficiencia.

Jordán afirma que considera necesaria a **creación dun foro de interlocución** máis ou menos estable no que os representantes da propiedade poidan ser escoitados e teñan un diálogo e unha comunicación fluída entre eles e cos representantes da industria, da Administración, etc. Tamén fala da necesidade de discriminar positivamente as comunidades de montes polo **tamaño** que teñen, pola superficie, así como de pensar nos posibles **riscos de incendios** á hora de facer fronte á ordenación do terreo e a súa reestruturación. María García matiza o exposto por Jordan e fala de catro criterios de selección de proxectos ou de comunidades de montes por parte da Administración. Así, ao tamaño das comunidades e á priorización das zonas de risco incorpora outros dous factores: **o grao de implicación da comunidade de montes** (o seu funcionamento interno e transparencia) e o **valor económico, social e ecolóxico das masas**.

Jesús Balboa atopa un dos principais problemas da propiedade veciñal no feito de que o seu **recoñecemento legal foi moi tardío**. Por outra banda, existe unha disonancia importante entre a normativa legal actual e a tradición

histórica da propiedade veciñal: esta, na súa xestión tradicional, non era democrática e os servizos que prestaba eran individuais ou de carácter familiar, polo que, en certo modo, a propiedade comunal estaba ao servizo da **reproducción de diferenzas sociais**. O aproveitamento non era igualitario porque abastecía explotacións diferentes. As leis actuais esixen un **funcionamento democrático da comunidade** que non encaixa coa tradición e bate de fronte co imaxinario tradicional, esixindo un repartimento igualitario dos beneficios sexan estes os que sexan.

Para Carlos Morgade, o principal **destrutor da propiedade veciñal é a Administración** a través, principalmente, da súa desprotección. Non se reconece que é unha **propiedade privada** porque pertence a un grupo de veciños, o que se toma como grupo social, pero tampouco se toma como ente administrativo ou político. Ademais, os posibles beneficios tampouco se consideran como tales porque existe unha situación de desprotección importante fronte á propiedade privada particular. Outro problema radica en que á hora de falar de usos, formas de xestión e aproveitamento dos terreos veciñais, nunca se menciona o **cambio de titularidade** da terra. Morgade tamén defende o **carácter comunitario** da terra e que, con independencia do seu fundamento histórico, a organización dos comuneiros foi a máis democrática. Para el, as comunidades que mellor funcionan son aquelas en que a maioría dos integrantes non son labregos. Por outra banda, comenta que a fiscalidade, a nivel político, foi unha forma de poñer en branco aos propietarios e que as **cargas económicas derivadas da terra** non están equiparadas en toda a península.

Cambiando de tema, Mercedes Casal propón unha pregunta con respecto á xestión das **especies pioneiras na replantación**: por que se empregaron os piñeiros como piares na creación de solo no canto de botar man de especies autóctonas tamén de bo crecemento como pode ser o bidueiro? Unha cuestión á que Francisco Díaz-Fierros responde explicando que unha das causas está nos **métodos de repoboación** aplicados despois da Guerra Civil, comezada esta

polas Rías Baixas, terreos graníticos con veráns secos nos que o *pinus pinaster* medra e se asenta moi ben e que se aplicou ese modelo ao resto do territorio. Pola súa parte, Francisco Fernández de Ana Magán fala da repoboación planificada e levada a cabo por Areses e di que este tivo en conta factores e elementos como o movemento do gando ou os datos dos propios veciños das zonas, concretamente, da **produtividade** que sacaban os habitantes dos lugares onde se estaba a traballar cos piñeiros femia.

Pola súa banda, Augusto Pérez Alberti salienta a **función ecolóxica da matogueira** e destaca o seu valor ambiental *per se* ao tempo que expón a posibilidade de repoboar o monte con cerdeiras e nogueiras, é dicir, **variar as especies** que se están plantando masivamente no territorio galego, xa que o valor das árbores non está só na súa madeira. Fernández de Ana Magán, respóndelle a Pérez Alberti lembrándolle a importancia da **composición e das condicións do terreo** á hora de falar da plantación de árbores e doutras especies vexetais. Mercedes Casal coincide en que o valor ambiental do mato é indiscutible e sitúa un dos seus puntos de conflito no **cambio de utilización** que sufriu o monte nos últimos anos. O mato tiña para os veciños das aldeas unha función que se perdeu, polo que agora é necesario propoñer **unha nova planificación do seu emprego**. Para a profesora da USC, o ideal sería que as extensións de mato se convertesen en espazos explotados con quendas de corta controladas.

Na súa intervención, Jesús Balboa salienta o feito de que nunca se lle deu aos labregos a **posibilidade de converterse en silvicultores**. A alternativa produtiva dos montes ten que fomentarse dentro da propia sociedade rural, nos propios labregos, que están capacitados para xestionar un monte diferente, un monte forestal. Esa opción non se realizou porque no século XIX deuse por sentado que os labregos non podían converterse en silvicultores e iso mesmo foi o que obrigou a parcelar o monte en función de como se viña empregando hai un século e medio. Precisamente, agora ese sistema xa non é válido e ese tipo de **estruturación da propiedade converteuse nun problema** moi grave.

Balboa denuncia que **historicamente negóuselles aos labregos a posibilidade de ser silvicultores**, foron expulsados do monte, e agora pídeselles que volvan. Balboa denuncia tamén as dificultades de superar o minifundio mediante o intercambio e a agrupación de propiedades. Para intercambiar leiras hai que superar moitos trámites e pagar moito, non compensa. A este respecto, María García pide “**estimular** a xente do rural” a través de medidas como a compensación polos ataques de animais silvestres, a reparación de pistas, a rehabilitación de aldeas e a xeración de traballo local nas zonas rurais. En relación con esta cuestión, a proposta que fai Fernández de Ana Magán consiste na distribución polas parroquias de **activistas**, de xente nova e concienciada, para estimular os veciños e para promover a realización de actividades.

Xosé Luís Barreiro Rivas, do Departamento de Socioloxía da USC, comeza a súa intervención apuntando os dous grandes incendios que se produciron nos últimos meses en Estados Unidos, un dos países máis poderosos e con máis recursos do mundo, o que leva a pensar que, en realidade, a **capacidade de reestruturación ou de configuración do monte** non é tanto unha cuestión económica como de organización. Por outro lado, tamén fai fincapé na imposibilidade de revertir o cambio económico e social experimentado por Galicia nas últimas décadas e opina que un país ten que establecer de xeito claro **que cantidade de monte é capaz de xestionar e de protexer** e procurar non ter elementos que desborden a súa capacidade de xestión. Se o monte medra de máis obriga aos Estados a adquirir un compromiso social. Unha cuestión á que José Antonio Portos, subdirector xeral de Defensa contra os incendios forestais, responde que **o monte xa está definido** e que agora o Estado non pode facer nada neste sentido.

Plácido Baamonde achega o dato de que a terceira parte da superficie forestal de Galicia son montes veciñais, un 20% é superficie viva e unhas 220 000 hectáreas están xestionadas pola Administración a través de convenios ou

consorcios, para apuntar a necesidade de incidir na dimensión territorial da terra e na posibilidade de que haxa unha **xestión integral desa superficie**, así como de entrar a resolver definitivamente os problemas ocasionados polo mantemento dos consorcios, unha figura que, tal e como sinala José Antonio Portos, hoxe en día tende a desaparecer.

Augusto Pérez Alberti salienta a importancia da diferenciación entre os **campos abandonados e as plantacións**. A percepción social do monte vai en función do beneficio que se obteña del, é dicir, se dá cartos ou non. Por iso é necesario potenciar o monte, procurarlle unha serie de usos cunha certa vertente de **ocio e ecoloxía**. O problema está en que a xente non se quere facer cargo do monte se non vai recibir unha gratificación económica a cambio. Por iso, Pérez Alberti tamén repara na necesidade de **fixar poboación na Galicia interior** e na urxencia de poñer en práctica unha política de **reconversión das plantacións naturais** en superficies capaces de mover cartos, que estean reguladas por unha serie de políticas de desenvolvemento local e rural nas que é fundamental que quede moi clara a implicación directa de cada un dos seus protagonistas.

ASPECTOS POLÍTICOS

-A política forestal aplicada en Galicia desde a transferencia de competencias á Comunidade Autónoma en 1983, pode ser avaliada como continuísta ou rupturista respecto á definida desde a década de 1940?

-A prevención e a loita contra os incendios, debe seguir sendo (ou parecendo) a protagonista da política forestal?

-A estrutura parcelaria e os réximes de propiedade dos montes (individual ou veciñal, pero privada), en que medida limitan as posibilidades de intervención pública? E os intereses mercantís?

-Dado que a maioría das transformacións en materia forestal esixen tempos longos, en que medida as decisións

políticas poden adecuarse a eles? Desde este punto de vista, sería desexable e/ou posible unha especie de “consenso forestal”?

-Dada a historia da intervención administrativa na materia e o pouso que deixou na poboación rural, cales poden ser as vías para que a Administración autonómica asuma capacidade interventora? Ou, polo contrario, debe optarse por un marco máis respectuoso coa propiedade privada?

-Dado o custo político/electoral que poderían ter moitas medidas transformadoras, é realista pensar que se pode promover unha política realmente innovadora en materia forestal? Pódese ir máis alá de incrementar a eficacia na prevención e extinción dos lumes, aínda destinando a esa loita cuantiosos recursos?

Plácido Baamonde comeza a última sesión afirmando que unha **planificación a longo tempo** require de moito optimismo, paciencia e confianza no futuro. Unha cuestión, para el, moi difícil de casar coa política porque ningún dirixente fai plans para estar no poder durante as tres décadas que pode tardar en medrar un carballo. Unha afirmación á que Xosé Luís Barreiro Rivas responde que si hai plans a longo tempo na política, como é o caso, por exemplo, das iniciativas relacionadas co cambio climático. Por outra banda, Barreiro afirma que aínda que unha árbore tarde trinta anos en medrar, non é o mesmo ver unha **paisaxe de monte plantado** que unha de monte queimado.

Antonio Álvarez Sousa, da Universidade da Coruña, discrepa coa forma de expoñer a cuestión sobre se a política forestal en Galicia a partir dos anos oitenta é **continuísta ou rupturista** con respecto á da década dos corenta, porque agora as condicións de vida son distintas ás de hai anos e, para el, fan que a comparación entre realidades non poida ser de todo viable. Do ano corenta en diante fíxose unha política forestal que resultou acertada nuns aspectos pero moi desafortunada noutros. Así, o estado franquista levou a cabo unha serie de estratexias nos montes veciñais que se ben **eran axeitadas a nivel técnico foron rexeitadas en Galicia** e deron pé aos incendios

programados e reiterados provocados polos propios veciños. Por outra banda, cando se produce o cambio a todos os niveis na sociedade galega e **o monte deixa de cumprir unha serie de funcións**, a poboación que en principio necesitaba do monte deixa de facelo e pasa a non preocuparse por el e a ter outras ocupacións; empeza así todo un proceso de **abandono do monte** e a adaptación dunha serie de políticas baseadas en ensaios importados doutros lugares de Europa.

Eduardo Rico Boquete, do Departamento de Historia Contemporánea da USC, concorda con que o contexto galego de 1940 e o de 1983 son moi distintos en todas as súas vertentes. A política da década dos 40 vén determinada polo **interese de determinados sectores** industriais que contan cun gran poder que lles permite instaurar unha política nesgada e acorde aos seus intereses. Serven como exemplo unha serie de proxectos de instalación de celulosas en Galicia con data da época. Hai certas liñas de continuidade cando se institúe o *Icona* no ano 1971 e cando un ano despois, nunha das súas circulares, o propio *Icona* di que en virtude das súas necesidades habería que ir **abandonando a política de constitución de grandes masas de especies puras**, situando nela gran parte dos males e enfermidades do monte (fungos, incendios, etc.), para apostar pola creación de bosques mixtos. Podemos observar aí un intento fracasado do *Icona* por modificar as liñas básicas da política forestal que se estaba levando ata entón. Unha liña de continuidade que está vixente en todo o período, malia que en ningún momento se propón a posibilidade de iniciar actuacións con outras especies.

Francisco Fernández de Ana Magán sitúa o gran fallo de toda a política levada a cabo durante o franquismo no feito de instalar grandes áreas forestais sen deixar **un mínimo de reserva económica** para facer os traballos pertinentes. Se daquela se fixesen traballos silvícolas habería agora outros resultados, sobre todo percibiríamos o gran resultado social que sería **manter o traballo no monte** e aparecería xente apoiando esa fonte de riqueza. Ao non facelo, o monte quedou abandonado e **pasou de ser unha fonte de traballo**

a ser un estorbo. Por outra banda, cando se fixeron os primeiros tratamentos para paliar os problemas de tipo fitosanitario derivados das masas puras, non se tiveron en conta os danos colaterais que podían xurdir como, por exemplo, no momento en que se aplica DDT masivamente que contamina e mata cantidades inxentes de abellas, coa súa conseguinte perda ecolóxica e económica. Outro problema foi a **falta de axudas para abrir pistas forestais:** os veciños querían que se lles abriaran vías para ter mellor comunicación con outros lugares, pero a meirande parte deses camiños non chegaron a facerse.

Mercedes Casal propón que se diversifique a produción forestal, o que implicaría, pola súa vez, a existencia de **distintas quendas** en función da especie e enlazaría coa vocación económica e ecolóxica de cada territorio. Para a profesora da USC: “hai que diversificar por forza, xa que así o indica a lei da natureza”. É **necesario diversificar** creando un tipo de masa multifuncional. Ten que haber monte con vocación de conservación, con función ecolóxica e masas produtivas, contemplando esta multifuncionalidade a **integración de varias especies, producións e vocacións.**

Carlos Morgade afirma que somos fillos desa visión forestal nesgada herdada do século pasado porque do modelo do *Icona* pasouse a unha reclasificación precipitada da terra, chea de erros e con deslindes independentes. Segundo el, o que se necesita é unha política **economicamente rendible** a longo prazo, **tecnicamente viable e socialmente aceptada** que fose o resultado dunha confluencia de intereses. Un elemento fundamental para o profesor Álvarez Sousa é o feito de **non confundir a política coa planificación.** O que fai falta en Galicia é un gran plan forestal, é dicir, un proxecto de país, **unha planificación forestal global e integral** do territorio galego como non houbo nin hai ata agora en Galicia. Despois de que Plácido Baamonde citase o Plan Forestal elaborado pola Xunta, Álvarez Sousa procedeu a criticalo, restándolle importancia e cualificándoo de non-válido, por estar feito por “urbanitas” (aínda que Fernández de Ana Magán afirma que os redactores do Plan si patearon moito

monte) e sobre todo porque non foi consensuado por todos os sectores. Álvarez Sousa reclama a aplicación de dous tipos de prevención, unha conxuntural e unha máis estrutural. Para o economista o principal problema é que aínda non se descubriu a orixe última dos lumes.

Barreiro Rivas fai unha reflexión acerca de que ata **1989** a perspectiva que se tiña dos incendios era moi distinta e mesmo existía unha percepción do lume como un certo autorregulador do monte. Desde entón iniciouse en Galicia un certo duelo incendiario-Estado, no que o cidadán só observa e a Administración, malia obter vitorias parciais, perde sempre. Barreiro engade que entre 1982 e 1988 a política forestal da Xunta era **planeada con moita menos presión, o que permitía analizar mellor as causas estruturais**. Ademais, Barreiro denuncia que a acción da Administración provoca que a cidadanía se despreocupe e se desmobilice. Polo tanto, reclama unha educación social ao respecto: “Hai políticas impensables hai 3 anos, que cunha lixeira educación social, se asumen de xeito xeral”. Para Barreiro é necesario facer pedagogía. Do mesmo xeito, pide que se **repense o modelo das indemnizacións** en compensación por desastres naturais, pois di que neste momento a proximidade da Administración está provocando que a xente se aproveite.

Barreiro reclama así mesmo unha política global sobre o monte. Neste senso, cre que a creación da Consellaría de Medio Rural foi un loable intento de dar unha visión global ao problema do monte; porén, o que acabou por suceder é **que toda a súa actividade está condicionada pola loita contra o lume, o que deixa sen efecto a súa vocación de ofrecer solucións globais e equilibradas**. A este respecto, Plácido Baamonde cre que a Suárez Canal estalle pasando o mesmo que a Manuel Fraga en 1990, o que el denomina “**síndrome do lume**”. Unha masiva campaña de lumes provoca que durante o inverno se planifique unha política de extinción igualmente masiva e desproporcionada e se tomen **medidas esaxeradas**. Barreiro Rivas concorda en que o modelo de extinción actual, herdado dos últimos gobernos de Manuel

Fraga, é caro e igual de ineficaz que modelos máis pasivos, que poderían optar polo control dos lumes, no canto da súa extinción.

Eduardo Rico apunta que, segundo as estatísticas, desde 1960 ata agora arderon en Galicia unhas **700 000 hectáreas** de monte mentres que as repoboacións realizadas por organismos do Estado non chegaron ás **500 000 hectáreas**. Para el, se se contabilizan os resultados finais, os incendios son xa algo estrutural á comunidade galega. A política recente, continuísta, debería comezar por avaliar se eses incendios foron un negocio para o país; o que sinala a **necesidade de cambiar a política forestal**. Plácido Baamonde reflexiona sobre as dificultades que moitas veces atopa a Administración para poñer en marcha iniciativas positivas, centradas na prevención. Baamonde fala en concreto do enorme poder que en toda a década dos oitenta e noventa tiñan certos funcionarios, cun control moi forte a nivel local e provincial, paralizando as decisións tomadas desde a Xunta. Non é desexable que o problema dos incendios presida e **determine calquera tipo de planificación** que se queira poñer en marcha, pero debe terse en conta, e hoxe por hoxe é **inevitable** que sexa así, tanto no que leva consigo a planificación forestal como a territorial porque o lume ataca tamén ás casas.

O punto de vista da Administración, ofrecido por José Antonio Portos, subdirector xeral de Defensa contra os Incendios Forestais, é igualmente que a prevención e a loita contra o lume non deberían ser os protagonistas da política forestal, pero non hai outro remedio que o sexan. A **presión dos medios de comunicación** se o monte arde (aínda que sexa unha zona de mato) é difícil de soportar. Pon un exemplo sucedido este verán, cando no mesmo día se queimaron 300 hectáreas de monte raso en Chandrexa de Queixa e non saíu unha soa liña nos xornais. E ao día seguinte ardeu unha hectárea e media na provincia de Pontevedra, preto dunhas casas, e foi portada de todos os medios. **A protección de casas e empresas faille á Administración gastar millóns de euros**. O principal debería ser a política do monte, poñelo en valor. Neste caso é moi importante a creación do banco de terras, para que estes

terreos se traballen, en lugar de quedar abandonados ou de que se planten neles árbores sen expectativas de xerar beneficio económico.

Para Portos o que sucede é que non hai ningún xestor político que coas experiencias previas non vaia ter o lume como prioridade. Por exemplo este ano os orzamentos de Medio Rural chegarán aos **125 millóns de euros** (70 millóns no pasado ano). Non hai ninguén disposto a deixar arder (aínda que en certas ocasións sexa unha medida moi racional). Isto, no que concorda Barreiro, é contestado por María García, que indica que a queima de monte raso empobrece moito os solos, reducíndoos ás veces a unha capa de cinco centímetros sobre as rochas. A representante de Adegas denuncia que moitas veces esquécense os criterios medioambientais, que nunca son anecdóticos. Reclama, ademais, equipos de extinción permanente (ao que o subdirector xeral lle responde que o diñeiro público debe ser gastado con rigor). Barreiro entra na discusión afirmando que “gobernar é repartir recursos” e que **“gastar 125 millóns é unha tolemia”**. Porén, para María García, o que é unha tolemia é “pagar as consecuencias das catástrofes naturais”.

Así mesmo, Portos anunciou a posta en marcha este ano do chamado “programa lumes”, que permitirá a comunicación instantánea dos lumes activos e dos medios empregados para a súa extinción. A importancia disto, ademais do relativo á comunicación pública, é levar unha contabilidade máis exacta, xa que no pasado detectáronse desfasamentos de ata un 48% entre os datos tomados no momento e os datos reais. A este respecto, Baamonde criticou **a política informativa** levada a cabo por Medio Rural no ano 2006, caracterizada pola “máxima **transparencia**”. Esta política, loable na súa intención de loitar contra a situación anterior de opacidade, ten consecuencias boas e malas, unha delas a alarma social que pode crear.

ANEXO

MEDIDAS ESTRATÉXICAS CONTRA OS LUMES EN GALICIA

Francisco Dans del Valle
Director da Asociación Forestal de Galicia

Nos montes galegos, máis preocupantes que os factores naturais de risco de incendios forestais son os derivados da propia acción do home e de situacións comúns en moitas áreas do noso territorio, de entre eles os máis determinantes e que se encontran na raíz da catástrofe que sufriu Galicia no verán de 2006 son, ao noso entender, os seguintes:

- A desertización do medio rural, co abandono de cultivos agrarios e selvaticización do territorio cun incremento moi forte da biomasa do sotobosque e a aparición de superficies continuas de matogueiras.
- O incremento de instalacións e infraestruturas nas áreas boscosas que non son acompañadas por medidas de defensa: estradas, vías férreas, tendidos da electricidade, conducións, sendeiros e camiños nos montes, que elevan fortemente o risco de incendio.
- A concorrencia de usos en perímetros forestais -gandaría extensiva, industrias, residencias- alleos aos intereses dos propietarios dos montes ou que invitan ao descoido destes montes por ter outras expectativas.
- As negligencias derivadas do emprego do lume como ferramenta de traballo.
- As deficiencias dos montes galegos en materia de prevención de lumes.
- O aumento da presión de visitantes nos bosques.
- A escasa valorización do monte na sociedade.

Fronte a esta situación, que xa vén de lonxe, o sucedido en Galicia no ano 2006 é unha continuación do que aconteceu os últimos anos: elevadísimo gasto en medios de extinción pero cunha baixada preocupante na eficacia do Servizo de Defensa contra

Incendios Forestais (SDCIF), aumentando de forma significativa a superficie afectada por incendio ao mesmo tempo que o número de incendios non decrece.

No verán de 2006 puidemos constatar que o operativo civil de reforzo aos medios profesionais do SDCIF presentou graves deficiencias. Os analistas coinciden na súa escasa preparación, descoñecemento do medio e ausencia de coordinación co SDCIF.

Tamén se constatou que foi afectada unha gran superficie de monte arborado, en especial de montes veciñais en man común, moitos deles ben xestionados e dotados con infraestruturas e medidas de prevención.

Por outra parte, non se debe esquecer que os baixos prezos dos produtos forestais están incidindo negativamente na realización de tratamentos silvícolas preventivos (rozas estratéxicas en camiños, límites de montes, devasas principalmente) e na dotación de infraestruturas de defensa nos montes privados. Igual incidencia negativa ten o feito de que desde hai bastantes anos as axudas públicas para estes traballos son practicamente inexistentes.

Despois de analizar o sucedido no ano 2006, debemos manifestar que:

- A dedicación dos medios a protexer aldeas, casas, instalacións e industrias fixo que moitos montes arderan por non contar co apoio debido.
- Os principais afectados polos negativos efectos económicos e ecolóxicos dos lumes son os propietarios forestais, particulares e comunidades de montes. O seu esforzo non é socialmente recoñecido nin valorado, como o demostra o feito de non ter dereito a recibir compensación ou indemnización ningunha cando o lume provocado por terceiros arrasa as súas propiedades.
- Os efectos, sociais e económicos, reais dos lumes sobre as explotacións forestais galegas son descoñecidos. Urxe incorporar aos informes oficiais sobre incendios forestais datos relativos ao número de propietarios forestais afectados (diferenciando o tipo de propiedade e a responsabilidade da xestión), datos cuantificados sobre as perdas sufridas e tamén información obxectiva sobre os danos ecolóxicos.
- O Servizo de Defensa contra Incendios Forestais (SDCIF) presenta síntomas de baixada na súa eficacia, con mandos operativos de moi pouca experiencia e descoñecedores do territorio onde están situados.
- Non está ben integrado na sociedade galega, en particular é necesario constituír canles de relación permanente cos propietarios forestais a escala local.
- A organización dos silvicultores a escala local para previr os incendios e prestar apoio aos Servizos de Defensa é case inexistente, son iniciativas dispersas e moi escasas, pero presentan unha grande eficacia.

- Os reforzos civís, voluntarios de Protección Civil, cuadrillas de concellos e outros, non teñen preparación abondo para participar na loita directa co lume e as súas actuacións non están ben coordinadas co SDCIF.
- A protección dos núcleos rurais ou urbanos ten que ser asegurado polas autoridades municipais, o Servizo de Defensa contra Incendios Forestais é un servizo concibido para defender os montes.
- Sen a realización de tratamentos silvícolas os montes galegos funcionan como bombas incendiarias pola altísima acumulación de combustible vexetal.
- O elevadísimo número de lumes producidos en época de alto risco, tanto intencionados como negligencias, só pode explicarse pola baixa valorización do monte na sociedade galega.
- O monte galego require diversificar os seus aproveitamentos para incrementar as rendas dos propietarios e garantir a súa sostibilidade.
- As infraestruturas de prevención e de defensa nos montes galegos son moi precarias e en xeral carentes de planificación, esta realidade é especialmente preocupante nos espazos forestais onde predomina o monte de particulares.

MEDIDAS ESTRATÉXICAS

Fondo europeo de catástrofes forestais, Galicia debe demandar a creación dun fondo especificamente dedicado a incendios, vendavais, pragas e enfermidades. O seu obxectivo principal debe ser a restauración das masas forestais danadas por catástrofes mediante indemnización aos propietarios forestais afectados.

Apoio á restauración dos montes queimados. Resulta urxente e ineludible prestar apoio económico para a recuperación dos montes arborados privados que foron queimados. En moitos casos as perdas foron moi cuantiosas e o desánimo nestes propietarios fará aumentar sen remedio a superficie a matogueira e abandono.

Coordinación entre as organizacións de propietarios e os servizos de defensa contra o lume a escala local. A coordinación e o intercambio de información entre os propietarios forestais e os servizos de loita contra o lume son factores determinantes para mellorar a eficacia da loita contra o lume e diminuír o risco de incendios forestais. Esta colaboración non existe e debe ser institucionalizada. Igualmente debe ser promovida a organización local dos titulares dos montes para facer

os traballos de prevención e, de ser o caso, apoiar de xeito organizado os servizos de extinción.

Incorporación á estatística oficial dos datos sobre o número de propietarios forestais afectados e a tipoloxía e a xestión dos montes queimados, así como dos danos e perdas, económicos e ecolóxicos sufridos anualmente.

Medidas de apoio á silvicultura preventiva, o monte privado necesita unha inxección de recursos destinados á prevención dos lumes. É necesaria co-financiación pública para axudar os propietarios a facer:

- Podas, rareos e rozas estratéxicas.
- Creación e mantemento de devasas e áreas de defensa.
- Creación e mantemento de camiños e depósitos de auga.
- Organización local dos propietarios para a defensa contra os incendios.

Aproveitamento da biomasa forestal con fins enerxéticos, a biomasa primaria que hoxe queda no monte debe ser aproveitada para a produción de enerxía. Para mobilizar os propietarios forestais, particulares e comunidades de montes, deben encontrar neste novo uso unha fonte de ingresos que axude ao coidado do monte.

Plan de comunicación, a sociedade galega debe valorar os bosques galegos, os seus recursos e o labor dos silvicultores. Este labor de comunicación debe formar parte dos contidos educativos dos nosos escolares.